

Pētniecības darbu konkurss
„Latvijas baltkrievi. Pagātne un tagadne”

Konkursa nominācijas «Baltkrievu vēsture un kultūra
Latvijā»

Baltkrievu skolas Ludzā

Autore:
LdNM galvenā krājuma glabātāja
Iveta Matvejenko
Ludzas pilsēta,

2015

Конкурс дослідчих работ «Беларусы Латвіі. Мінулае і сучаснасць», 2015

Baltkrievu nācijas pamatā ir slāvu saplūšana ar baltiem. Slāvu ciltis kriviči (polockieši), dregoviči, radimiči, ienākuši augštaišu, jātvingu, galindu, latgaļu teritorijās, ilgi dzīvoja kopā ar tiem un asimilēja. Šis process turpinājās līdz pat 10.gadsimtam. Tāds, pēc vairāku autoru domām, bija baltkrievu etnosa sākums viņu tagad apdzīvotajās zemēs. (4; 10)

Baltkrievu vēsture Latvijā visvairāk saistīta ar Latgales likteni – ar Latgales (un tās teritorijā dzīvojošo poļu un baltkrievu) iekļaušanu cariskās Krievijas sastāvā 1772.gadā. (4;16)

Ludzas apriņķī baltkrievi dzīvoja: Pildas, Nirzas, Pasienes, Landskoronas (Šķaunes pag.), Istras un Rundāņu pagastos. Vistālākais punkts ziemeļos, kur dzīvoja baltkrievi 1903.gadā bija Kārsavas stacijas apkārtnē. (1;2)

Baltkrievu inteliģence labi apzinājās, ka neatkarīgajā Latvijā baltkrieviem pirmo reizi vēsturē radušās gluži jaunas iespējas iegūt izglītību, celt nacionālo pašapziņu, rūpēties par savu nacionālo valodu un kultūru.(4;23) Latvijas baltkrievu galvenā rūpe bija baltkrievu skola. Latvijas Republikas 1919.gada 8.decembra likums Par izglītības iestādēm solīja atvērt un uzturēt tik daudz skolu, cik būs nepieciešams minoritāšu bērnu izglītošanai.(4;24)

Latvijas Izglītības ministrs J. Rainis neatkarības pirmajos gados uzskatīja, ka baltkrieviem Latvijā jādod iespēja attīstīt savu kultūru, kas nebija ļauts Polijā un PSRS. Baltkrievu kultūras un izglītības biedrība Ludzā izveidojās 1921.gada vasarā, bet novembrī – Vecslabadā. Pret baltkrievu skolu atvēršanu bija Saeimas deputāti Fr. Kemps, J. Veržbickis u.c.

1922.gada martā Izglītības ministra biedre Valērija Seile rakstīja Ludzas skolu valdei un pamatskolu inspektoriem, ka baltkrievu minoritātei ir tādas pašas tiesības uz skolu atvēršanu un darbības izvērtēšanu, kā citām tautām. Lai sagatavotu baltkrievu skolotājus, 1924.gadā Ludzā tika organizēti kursi, sākumā tie bija viengadīgi, bet vēlāk jau divgadīgi (1;2) (pielikums Nr.2)

Pirmā Ludzas baltkrievu sešgadīgā pamatskola tika atvērta 1922. gada janvārī un 1921./1922. mācību gadā bija 110 skolnieku, jau 1922./1923. gadā skolēnu skaits sasniedza 145 skolnieki. Ludzā darbojās arī baltkrievu bērnudārzs. Krievi un poļi centās panākt skolas slēgšanu, kuru vietā bija atvērta. (1;2)

Galvenais iemesls, lai veidotu baltkrievu vidusskolu Ludzā bija tas, ka 1921./22. mācību gadā Ludzas apriņķī bija atvērta 31 baltkrievu pamatskola. (3;36)

1922. gada jūnijā Baltkrievu izglītības pārvalde pēc Ludzas baltkrievu biedrības ierosinājuma lūdza pašvaldību Ludzā atvērt baltkrievu ģimnāziju. Rudenī tā tika atvērta kā Ludzas baltkrievu privātā vidusskolas biedrība “Backauščuna” telpās. (1;2)

Sākotnēji 4000 Ls subsidēja baltkrievu izglītības Ministrija. Bet jau pēc gada 1923.gada 1.augustā skola tika reorganizēta par valsts vidusskolu un to pilnībā uzturēja Izglītība Ministrija. (3;36) Pirmais skolas pārzinis bija Aleksejs Orlovs. No 1923.gada aprīlī par skolas pārzini strādāja K. Jezovitovs, kurš saņēma rīkojumu organizēt Ludzā valsts vidusskolu un bija pirmais direktora vietas izpildītājs. (pielikums Nr.2)

Latvijas valsts veltīja lielu uzmanību latviešu valodas- valsts valodas – mācīšanai minoritāšu skolās. Šinī nolūkā tika izstrādāta speciāla programma, kuras mērķis bija iemācīt cittautiešu bērniem tekoši runāt un rakstīt latviski, kā arī iepazīstināt ar latviešu sadzīvi. Baltkrievu pamatskolās 1925./26. mācību gadā latviešu valodai bija paredzēta 21 stunda nedēļā. Vidusskolā stundu samērs mainījās par labu latviešu valodai. Latvijas vēsturi un Latvijas ģeogrāfiju minoritāšu skolās mācīja pēc latviešu skolu mācību grāmatām, bet tādos priekšmetos kā baltkrievu literatūra mācību grāmatu nebija. Ģimnāzijā mācīja arī latīņu valodu, psiholoģiju, filozofiju un loģiku. (4;25)

Baltkrievu skolām bija savas specifiskas iekšējās grūtības. Skolēnu galvenā masa bija ļoti nabadzīgu baltkrievu zemnieku bērni. Agri pavasarī bērnus izņēma no skolas, jo bieži vien vecāki bērnus nelaida skolā apavu trūkuma dēļ u.tml. Skolu apmeklēja tikai 40% skolas vecuma bērnu. Ludzas pamatskola, kas bija viena no visstabilākajām apkaimē, bija 50 –60 skolēnu un strādāja 5 pedagogi. Tikai daži bērni turpināja mācības pamatskolas piektajā vai sestajā klasē. (4;25)

Skola izdeva žurnālu "Lastayka" (Bezdelīga), kurā publicēja skolnieku dzejoļus un sacerējumus. Skolas pastāvēšanas laikā iznāca 9 numuri. (pielikums Nr.3) 1924. gadā izdeva audzēkņu dzejoļu krājumu. 1923.gada martā izveidoja 63. skautu vienību, kura bija saistīta ar Daugavpils baltkrievu Valsts ģimnāziju. Pēc gada arī Zilupē un Pasiēnē tiek izveidota skautu vienības nodaļas. Ludzā gaidu nodaļa 1923.gada jūnijā kļuva pastāvīga. Nodaļa pastāvēja tikai gadu un 1924.gada aprīlī par rīkojumu nepildīšanu skautu nodaļu likvidēja. 1925.gadā likvidēja arī pārējās vienības. Baltkrievu skolas pārzinis K. Jezovitovs bija pārkāpis aizliegumu neļaut strādāt par skolotājiem diviem ārzemniekiem un pēc Izglītības ministra priekšlikuma 1924.gada 14.aprīlī atstāja amatu. Direktora pienākumus uzņēmās skolotājs V. Piguļevskis.

1925.gada maijā četrās ģimnāzijas klasēs mācījās 45 skolēni. 1922.gadā bija doma atvērt Ludzā baltkrievu lauksaimniecības skolu vai kursus, lai varētu iegūt profesionālo izglītību. Sākumā to gribēja atvērt Pasiēnes pagasta Zaļesjes pamatskolas telpās, tomēr Lauksaimniecības skolu atvēra Daugavpilī ar divgadīgu mācību kursu, kopmītni priekš 30 skolniekiem. Skola darbojās līdz 1924.gadam, likvidēta. 1927.gadā. Arī turpmākajos gados mēģināja atjaunot skolas darbību, tomēr nesekmīgi. (1.2)

Par Ludzas baltkrievu skolas pārziņiem ir strādājuši: G.S. Pligavko, A.D. Orlovs (miris 1927.g. februārī), K.B. Jezovitovs, V.V. Piguļevskis un A.I. Škultins. (3;36)

Baltkrievu skolas un skolotāji izjuta pastāvīgu spiedienu no ārpuses. Krievu skolu skolotāji acīmredzot negribēja samierināties ar to, ka daļa viņu bijušo skolēnu aiziet uz baltkrievu skolām. Spiediena un neuzticības atmosfēras kulminācija bija vērstā tiesas prāva pret baltkrievu skolotājiem. (4;25) Kampanu pret baltkrievu skolotājiem ievadīja it kā nenozīmīgs notikums. 1924.gadā inspektors no Rīgas L. Ozoliņš Kapiņu pagasta baltkrievu pamatskolā ieraudzīja pie sienas ģeogrāfisko karti ar Baltkrievijas kontūras, kurā ietilpa Krievijas, Polijas, Lietuvas, kā arī Latvijas daļa (Ludza, Krāslava, Ilūkste). Noskaidrojās, ka karte saņemta no baltkrievu skolu pārvaldes Rīgā. Par notikumu inspektors ziņoja Izglītības ministrijai. Lieta ātri ieguva politisku nokrāsu. Sekoja tūlītējas sankcijas. LR Politiskā pārvalde apsūdzēja 8 baltkrievu skolotājus valsts nodevībā. Viņu vidū bija Ludzas baltkrievu ģimnāzijas direktors K. Jezovitovs, viņa vietnieks V. Piguļevskis, skolotāji A. Jakubeckis, V. Korcijs un citi. Visā Latvijā sākas baltkrievu skolu slēgšana, skolotāju un skolēnu pratināšana. (4;26)

1925.gadā Daugavpilī Latgales apgabaltiesā izskatīja baltkrievu skolotāju lietu. Atklātā tiesas prāva ilga 3 dienas no rīta līdz vēlai naktij. No visiem apsūdzētajiem vienīgi Konstantīnu Jezovitovu turēja apcietinājumā, kurā viņš pavadīja 11 mēnešus. Tiesā bija jānopratina 120 liecinieki. Lietiskie pierādījumi neliecināja par baltkrievu skolotāju noziedzīgu darbību. Tiesas lēmums atzina, ka noziedzīga darbība nav konstatēta, un visi apsūdzētie tika atļauti. (4;27)

Baltkrievu prāvai bija smagas un tālejošas sekas. Tiešais un tūlītējais zaudējums bija baltkrievu skolu skaita samazināšana. Prāvas ietekmē turpmākajās tautskaitēs strauji saruka baltkrievu skaits. Baltkrievu zemnieki, baidīdamies no varbūtējām pratināšanām un nepatīkšanām, turējās tālāk no baltkrievu skolām. (4;28)

Bērni no skolas tika izņemti un skolnieku skaits samazinājās Ludzā

(1925.gadā samazinājās gandrīz uz 50% (no 71 uz 43), tas nelabvēlīgi ietekmēja gan uz kopējo, gan arī uz finansiālo ģimnāzijas stāvokli. (3;36)

1925.gada 10.jūlijā Izglītības ministrija pieņēma lēmumu slēgt Ludzas ģimnāziju – "nelielā skolēnu skaita dēļ", kā teikts dokumentā.(4;28)

Ludzas Baltkrievu ģimnāzijā, savā neilgajā pastāvēšanas laikā (3 gadi), ir bijis tikai viens izlaidums. 1925.gada maijā šo skolu absolvēja: I. Kudrjavcevs, A. Leitāns, A. Lopatenoks, J. Mežeckis, J. Vorkulis un E. Zeiglišs. (3;37)

Izglītības ministrs Arvīds Kalniņš "neliela skolnieku skaita dēļ" 1925.gada 10. jūlijā lēma pievienot Daugavpils I Valsts baltkrievu vidusskolai. Tas notika 1925.gada 1.augustā. Skolniekus Daugavpilī uzņēma bez pārbaudījumiem, bet skolotājus atlaida vai daļu pieņēma darbā Daugavpilī. Skolnieku vecāki lūdza gan Izglītības ministru, gan Ministru prezidentu atcelt lēmumu par skolas likvidāciju. Skolnieku skaita samazināšanās bija īslaicīga un tiesas dēļ, rudenī

bija gaidāmi tikai 20 skolnieki. Izglītības ministra rezolūcija par to, ka 700 lati uz vienu skolnieku ko finansē valsts, ir pārāk daudz, bet tas bija pārspīlēti, jo 1924./1925. mācību gadā uz gada vidējiem 52 skolniekiem iztērēti 427 lati uz vienu skolnieku (bez mācību līdzekļiem). Vecākiem, materiālo apstākļu dēļ, bija grūti bērnus sūtīt uz Ludzu, bet uz Daugavpili pat neiespējami. Līdz ar vidusskolas likvidēšanu, Ludzā būtu likvidēts arī baltkrievu kultūras centrs, samazinātos arī baltkrievu pamatskolu skaits aprīņķī, jo lai bērnus sagatavotu citu tautību vidusskolai, bērni uzreiz jāsūta krievu, poļu vai latviešu pamatskolās. (1;2)

Skolas inventārs, mācību līdzekļi, bibliotēka, arhīvs bija jāpārved uz Daugavpili. Radās grūtības savākt mantu, daļa inventāra bija remontā, bibliotēkas grāmatas atradās pie skolniekiem vasaras pārbaudījumu kārtošanai. Jālikvidē bija malkas krājumi, jānoņem elektroinstalācija, kura bija valsts manta un to drīkstēja atstāt privātpersonām tika par atlīdzību. Mantas pārvešanas termiņu pagarināja tikai par vienu nedēļu. 19.augustā Skolu virsvalde piekrita privātās baltkrievu vidusskolas atvēršanai Ludzā, sniedzot pabalstu skolotāju algošanai atļauto kredītu robežās. (1;2)

Ludzānieši, kas pabeidza mācības Daugavpils Valsts baltkrievu ģimnāziju: J. Vasiļevska, A.Vainovskis, L.Grigorjevs, J. Dolgijs, B. Ivanovs, M. Kaļiņins, V. Kozlovska, N. Maksimčiks, I. Pavlovskis, A. Rpodzevičs, V. Dolgaja, S. Dolgijs, A. Žukova, S. Mjažecka, P. Romanovska, N. Trubeckojs, S. Ševcovs, P. Hruckis, J. Dembovskis, A. Dolgijs, M. Matvejenko, V. Tihomirovs, I. Rudņikovs, A. Čerkovskis, E. Sidorenko, S. Dinaburgskis, E. Hrucka, S. Jonnčonok un M. Sitkovska (3;37)

1925./26. mācību gadā Latvijā bija 33 baltkrievu pamatskolas (2343 skolnieki, 86 skolotāji), tai skaitā Pasienes pagastā – 4, Landskoronas (tagad Šķaunes pag.)– 2, Rundānu- 1. No 5 sešgadīgajām skolām viena bija Ludzā, otra Lauderis, pārējās bija četrgadīgas. Baltkrievu skolu skaits Latvijā mazinājās: 1921./22.g. – 47 skolas, 1929./1930.g. – 32 skolas, 1933./34.g. – 23, 1934./35.g. – 16. (1;2)

1935.gadā apvienoja Daugavpils poļu, krievu un baltkrievu ģimnāzijas vienā – 2. Valsts ģimnāzijā, saglabājot 3 plūsmas. Skolā pakāpeniski palielinājās latviešu klašu skaits. 1939.gadā ģimnāziju beidza pēdējā baltkrievu plūsmas klase. (1;2)

Neraugoties uz grūtībām baltkrievu skolu attīstībā 20.- 30. gados, pašu šo skolu pastāvēšana un tolaik gūtā pieredze bija progress Latvijas baltkrievu dzīvē. Atskatoties uz Ludzas baltkrievu pamatskola pastāvēšanas 10 gadiem, tika konstatēts, ka vairāk nekā 100 bērnu un pusaudžu šinī skolā ieguvuši nacionālu izglītību un audzināšanu.

Izmantotā literatūra

1. Ē. Jēkabsons. Baltkrievi Latvijā 1918.- 1940.g. / Latvijas vēstures institūta žurnāls. 2001.g. Nr.4.
2. LVVA, 4932.f.,1. a.,616.1. Par 2. valsts baltkrievu ģimnāzijas pārcelšanu uz Daugavpili. 1925.
3. S. Saharovs. Ludzas pilsēta senāk un tagad ,R.,1935.g., 48 lpp.
4. I. Apine. Baltkrievi Latvijā, R.,1995.g., 90 lpp.

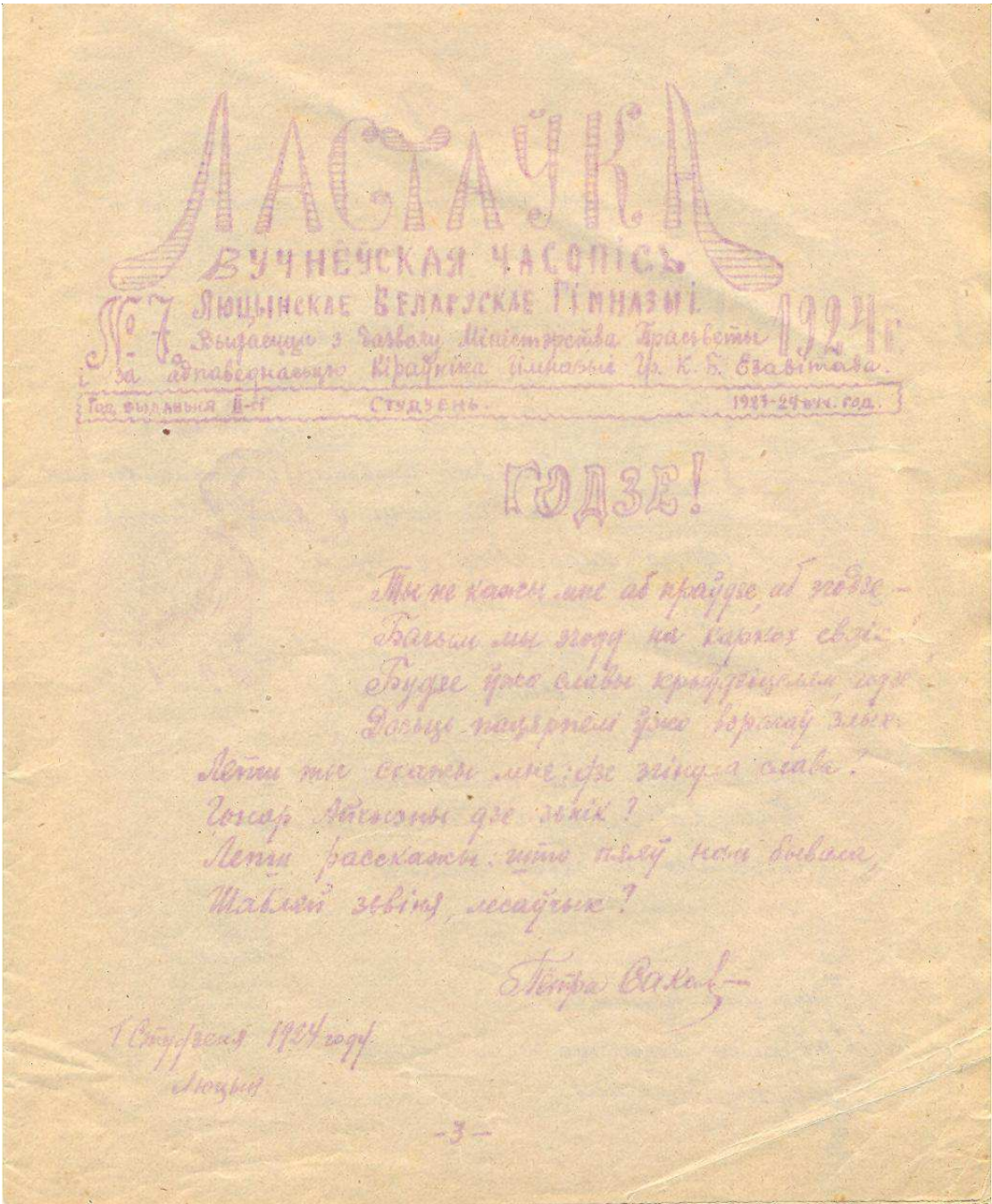

LdNM pg 2304

Baltkrievu skolotāju kursi Ludzā., 1922.g. (1.rindā vidū Konstantīns (Kostus) Jezovitovs- kursu vadītājs, Ludzas baltkrievu ģimnāzijas direktors 1923./24.m.g., 1. rindā 3. no labās- Paulina Mjazelka- Ludzas baltkrievu skolas skolotāja puses; 3. rindā no kreisās 1. –Raisa Ždanko- Ludzas Baltkrievu vidusskolas skolotāja un bērnudārza audzinātāja, 1920.-tajos gados; 3. rindā no kreisās puses 3. O.F. Saharova- Nikonoviča).

Konstantīns Jezovits (1893-1946.) . Skolotājs, sabiedriskais darbinieks, publicists, izdevējs. 20. gados baltkrievu skolu organizētājs Latgalē; Ludzas baltkrievu ģimnāzijas direktors; baltkrievu skolu inspektors; Baltkrievu skolotāju biedrības priekšsēdētājs.

LdNM 5045

Žurnāls "Lastayka" Nr.7, 1924.gads